

DISSERTATIO ACADEMICA,
EXAMEN ARGUMENTORUM
PRÆCIPUORUM
PRO EXISTENTIA DEI
EXHIBENS.

CUJUS PARTEM PRIMAM,
CONS. AMPL. FAC. PHIL. IN REG. ACAD. ABOËNSI,
PUBLICE EXAMINANDAM SISTUNT

*Mag. ERICUS JOHANNES
FROSTERUS, Joh. fil.*

S. S. THEOL. DOCENS ET AD REG. ACAD. BIBLIOTH. AMAN. EXTRAORD.

ET
ZACHARIAS WAHLSTEN,
ABOËNSIS.

IN AUDITORIO MAJORI DIE XVI DEC. MDCCCII.
HORIS A. M. CONSUVETIS.

ABOË,
IN OFFICINA FRENCKELLIANA.

אמר נכל כלכו אין ילחום

Impii cogitant non esse Deum.

DAVID.

EXAMEN
PRÆCIPUORUM ARGUMENTORUM
PRO EXISTENTIA DEL.

§. I.

Quemque historiae humani generis non plane rudem fugere haud potest, viros bonos sapientesque omnium gentium, quæ, primam egressæ generis nostri barbariem, ad aliquam, literis colendis, ingenii culturam pervenerint, in doctrina, quam vel hodiernum omnes summa animi pietate veneramur atque colimus, de summi rerum omnium auctoris moderatorisque existentia, fundamentum omnis religionis dudum paluisse. Quid enim esset religio, sanctissima hæc cœli filia, nisi esset quoddam, cui omnes competunt perfectiones, ens supremum? Nonne merito pro mera habenda esset superstitione, fraude, dementia, indigna omnino quoque sano homine? Quæ enim potest esse veneratio, si nullum sit hujus venerationis objectum? quæ legum reverentia sine legislatore? quæ animi tranquillitas, si nullus esset, qui fata nostra & sapientissime & benignissime voveret, curamque omnium gereret? Summis itaque laudibus

A

bus dignissima sunt conamina, quibus Philosophi omnium gentium temporumque hanc de Summo Numine gravissimam doctrinam quaecunque, qua valuerunt, ratione & explicare & firmare, principiisque immotis superstruere annisi sunt, varias adeo, multasque in conquirendis pro existentia Dei argumentis ingressi vias, ut nova, quæ illis superaddat, vix invenerit, nec invenire queat nostri sæculi vel sollertissima industria. Argumenta vero hæc, sive ex naturæ & rerum in sensus incurrentium contemplatione, sive ex fundo animi humani, sensuque quo gaudemus recti & honesti hausta, cum variorum populorum, temporum & doctorum variam sapiant cogitandi & judicandi rationem, mutatasque semper induerint formas, pro morum scientiarum atque opinionum tam philosophicarum quam popularium varia indole; e re certe erit, novam continuatamque in illis examinandis, & ad ævi cujusque genium effingendis ponere operam. Pendet quamplurimum ex sæculi sui, cui mores & ingenii culturam debet, gustu atque iudicio vel acutissimus Philosophus, quamvis &, supra fervilem imitatorum turbam evehctus, e suo quasi penu dictata sua depromere videatur; quamobrem & decet ipsum, cum in eo est, ut sive veterum, sive sua placita proponat, temporis cujusque, quo floret, obtemperare ingenio, quo eadem prisco atque obsoleto, quo olim prodierunt habitu exuta, novitatisque quadam ipsis jam parata honestiori & gratiori specie,

in animos lectorum vel auditorum eo facilius insinuet, assensumque & approbationem dictis conciliet a).

Hinc itaque factum est, quod & locus de Deo & ejus existentia, quamvis jam in antiquiorum scholis satis vexatus & ad umbilicum, ut plerisque visum est, perductus sit, nova tamen forma, novoque, (a prioriue an ineptiori? haud dicam!) dicendi genere expressus in scriptis Philosophorum nostri ævi compareat; præsertim inde a quo Cel. KANT b) illum denuo & liberius sub incudem revocare, argumentorum nimis forte secure dudum adhibitorum vim refringere, hisque, ut opinatus est, sublatis deletisque, novum sic dictum *morale*, ex sua mente unicum, quod rei probandæ robur adderet, substituere aggressus est. Quæ quidem varia ab his valde laudata & æstimata, ab illis iterum culpata, rejecta & male habita demonstrandi & ratiocinandi genera cum jam paucis, exponere & ponderare constituimus, benignam Lectorum & expetimus & speramus censuram.

A 2

§. II.

a) Cfr. J. CHR. GARVE *Versuch über verschiedene Gegenstände aus der Moral, der Litteratur und dem gesellschaftlichen Leben*. 1802. V. Th. pag. 2. seqq.

b) Cfr. Ejus *Kritik der reinen Vernunft*, 4. Aufl. 1794, p. 672, seqq.

§. II.

Ne vero verbis ludendo, inanesque persequendo verborum sonos, vagam vel fictam omnino & sanæ rationi fortassis contrariam amplectamur Divinitatis notionem, placet primum in hac finienda ea versari cautione, ut ne illum, quem Deum appellamus, per errorem turpiter commutemus cum cæco & irrevocabili *Stoicorum* fato; neque cum fortuito, de quo fabulati sunt *Epicuræi*, atomorum omniumque eventuum sublunarium conflictu; neque cum universa, quam contemplamur, rerum natura atque compage, præterquam nullum alium esse Deum SPINOZA, LESSING, ceterique vel crassiores vel subtiliores *Pantheistæ* demonstrare conati sunt; nec denique cum FICHTII & sodalium haud ita pridem tantopere commendato *morali* sic dicto *mundi ordine*, (*moralische Welt-ordnung*, quem & appellare solent: *eine in eines Jeden Innern aufgestellte Heils-Ordnung*) cui vero abstractæ in sola mente & conscientia nostra *morali*, per intellectualem quandam intuitionem s. sensationem (*eine intellektuelle Anschauung*) informatæ notioni nulla realis & extra mentem vere existens respondeat substantia c).

Esse

c) *Idealismi*, vel si mavis *Atheismi*, hujus *Fichtiani* primas lineas, a Rectore quodam FORBERG nimis audacter ductas, exhibet Diarium *Philosophische Journal* 1798.

Esse animis nostris præfagia quædam Divinitatis, omni experientia, sensuumque externorum usu priora, alte adeo insita, ut etiam deficiente omni institutione tam divina, quam humana, sepositaque omni ad mundum sensibilem attentione, veram tamen

A 3

Sum-

Hest. 1. a FICHTE & NIETHAMMER editum, quas vero dein pluribus augere & defendere conatus est recentissimæ hujus sic dictæ philosophiæ stator, postquam opinionum suarum noxiarum, omnique religioni valde inimicarum accusatus & ad jus dicendum vocatus est, evulgatis scriptis: *Appellation gegen die Anklage des Atheismus, & Gerichtliche Beantwortung.* 1799. Varie dein post ipsum varii locum huicce illustrarunt & commentati sunt, e quibus præcipuos, qui quidem nobis innotuerunt, nominasse juvat: FORBERG *Apologie seines angeblichen Atheismus.* 1800. REINHOLD *Ueber die Paradoxien d. neuesten Philosophie, & Sendschreiben an LAVATER und FICHTE über d. Glauben an Gott.* 1799. SCHAUMAN *Erklärung über Fichtes Appellation.* 1799. J. E. C. SCHMIDT *Nachricht an das ununterrichtete Publicum die Fichtische Atheismus betreffend* 1799. &c. In partes vero Fichtianæ hypothesi oppositas abierunt potissimum J. A. EBERHARD in duobus libellis: *Ueber d. Gott des Hr. Prof. Fichte und den Götzen seiner Gegner, & Versuch einer genauern Bestimmung d. Streitpunkts zwischen Fichte und seinen Gegnern.* HEUSINGER *Ueber d. Idealistisch Atheistische System d. Hr. Prof. Fichte.* JACOBI an Fichte, ut plura alia majoris minorisve momenti annis nuper præterlapsis ex occasione laudatæ controversiæ edita scripta taceam.

Summi Numinis ideam, ex adyto mentis suæ, inefficū nempe quodam rationali connato impulsū, evolvere atque explicare valeant mortales, post profligatas inprimis a LOCKIO *d)* ideas quasvis innatas, non est, quod jam urgeat sanus quisquam Philosophus. Cumque limitibus omnibus necesse est careat, quem Deum cogitamus, ita ut nec locus nec tempus ipsam capiant, satis patet, nos neque sensuum neque imaginationis adjutos ope ad illum intuendum ascendere posse, quare & ipsum nobis plane incomprehensibilem esse, notionemque ejus omnis finitæ mentis aciem multum superare, cum SIMONIDE *e)* statuere haud dubitarunt quotquot de Deo & antiquioribus & nostris temporibus philosophati sunt, inprimis vero & pessimo consilio, qui, ad atheismum proclives, omnem Summi Numinis humano generi eripere voluerunt sensum atque reverentiam *f)*.

Quid

d) Cfr. librum ejus notissimum *de intellectu humano*, L. I. Cap. II - IV.

e) Refert de celebri hocce Græcorum Poëta & Philosopho CICERO: Cum Hiero Tyrannus ipsum rogasset: *Quid aut quale sit Deus?* postulasse ipsum sibi unum diem deliberandi causa. Cum idem ex eo postridie quæreret, biduum petivit. Cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero requireret, cur ita faceret? Quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videri obscurior. *De natura Deorum*, L. I. C. 22.

f) Cfr. BUDDEI *Theses de Atheismo*, C. VI. §. 7. & WALCH

Quid quod in ipsa Christiana Ecclesia, non solum in Scholasticorum spinosis scholis, sed & inter Theologos magni nominis, serio & acriter disputatum sit: *utrum Deus desiniri queat?* cujus interrogationis alius non potuit, saltem non debuit esse sensus, quam hic: *utrum liceat, utrum valeamus, certam adeo & intelligi-*

gibi-

Grundsätze d. natürlichen Gottesgelahrheit, p. 95. seqq. Eminet in his Divinitatis hostibus famosus ROBINET, qui nudum & inerte casum *Naturæ* vocabulum communiter receptæ Dei notioni substituturus, pluribus in libro *de la Nature* locis urgere haud veretur, nos de Deo ejusque proprietatibus, a nostra utpote intelligentia remotissimis, nonnisi vagas, omninoque falsas & absurdissimas nobis formare posse notiones. Sufficiat nonnulla tantum ex plurimis hujus generis exempli loco appoluisse effata: *Nous n'avons d'autres notions des attributs divins que celle, qui se forme en nous de la connoissance de nos propres facultés. Cette notion n'est que celle d'un Etre, qui n'est pas Dieu, celle de l'homme jusqu' a une extension chimérique ou affranchie par une illusion de l'imagination des bornes, qui lui sont nécessaires.* T. II. Ch. 2. Ex quo absurdo principio absurdiora adhuc deducit conlectaria: e. gr. *Dieu n'est point un etre intelligent*, Ch. LIII. *Dieu n'ignore rien, & ne fait rien*, Ch. LXII. *Dieu est ni bon ni saint parcequ' il est un etre tout parfait*, Ch. LXVI. Sed eheu! tatis jam talium captionum & sophismatum, in quibus diluendis egregie inprimis veritatus est PLOUQUET in libello cui tit. *Propositiones Robineti de incomprehensibilitate Dei sub examen revocate.* 1765.

gibilem de Deo ideam in animo nobis informare, ut eam non solummodo tenere, facileque & indubitate a reliquis, quas sibi fingit mens nostra, notionibus distinguere possimus, verum etiam, ut ei, tamquam fundamento suo præcipuo omnis & religio & morum doctrina superstrui & cum illa conjungi possint? Cum enim ne quidem rerum sensualium experientiæque scrutinio subjectarum intimam naturam & modum quo sunt (*essentiam* appellant) eruere & explicare valeamus, absurda omnino, imo impia plane foret arrogantia, velle finitæ mentis nostræ acie in lucem, qua cingitur infinitus Deus, inaccessibilem involare, paucisque sive in animo pervolutis sive verbis expressis notionibus, universam atque omnibus numeris absolutam majestatem divinam complecti, sicque totum immensum perfectionum ejus ambitum arcus nostræ intelligentiæ includere limitibus g). Satis nobis sit de lumine, quod sedem gloriæ ejus circumdat, infinito tantum luminis accendere, ut rationis nostræ

g) Ob hanc intellectus nostri dudum agnitam impotentiam evidenter & complete sibi repræsentandi *quis, qualis, quantusque* Deus sit, jure dicimus totam nostram de eo cognitionem esse mere *symbolicam & analogicam*, adeoque carere *objectiva* omni, de qua loquuntur Critici Philosophi, *realitate*; quod tamen haud impedit, quominus *subjective* vera esse possit, summis ejus, quas nos cogitare valemus, perfectionibus, moralique nostræ naturæ conveniens,

Græ & theoreticæ & practicæ piis desideriis quodammodo satisfaciat, causas rerum contingentium & eventuum mira atque multiplici varietate undiquaque nobis obvenientiam sufficientes commonstret, pietatem & fiduciam in Deum excitet, spemque immortalitatis firmam atque jucundam in nobis accendat atque foveat.

Cum vero nullo sensuum, neque *interni*, quo eorum quæ animus noster percipit, agit, judicat, sentitque, nobismet sumus conscii, neque *externorum*, quibus mundo sensibili jungimur, auxilio, Deum intellectui nostro præsentem quasi & comprehensibilem sistere valeamus; quæritur jure, qua demum ratione hæc sublimis idea Numinis infinite perfecti in mente finita oriri potuerit? quaque via ad eam animo informandam hebetes mortales, humo addicti, contendere auri sint?

Voluit Deus, ut substantiæ quævis intelligentes, certe non sibi solum & mortali huicce vitæ, sed altioribus consiliis & æternitati natæ, sensu Creatoris, Sustentatoris & Rectoris sui gauderent sapientissimi, optimi & sanctissimi. Hanc itaque ob causam, teste PAULO Actor. XIV. 17. *ὄν ἀμάστυρον ἑαυτὸν ἀΐνειν*, totam verò & sensuum & intellectus imperio subjectam rerum existentiam universitatem innumeris, iisque clarissimis atque indubiis, complevit summarum

suarum perfectionum documentis, quibus se ubique
 reverendum, amandum & colendum exhibuit, cujus-
 que placitis & consiliis refragari nefas omnino esset
 atque impium. Eximia itaque atque divina prorsus
 ad hæc omnia attendendi facultate, quam mentibus
 nostris simul impresit, nos fimo solutos ad se mundi-
 que intellectualis sublimiores regiones surgere jus-
 tectendo, ex lege sic dicta *causalitatis*, facile & neces-
 sario fere cujusvis intelligentiæ obvia, certos effectus
 certæ cuidam causæ efficienti, ordinem ordinatori,
 leges & jura supremo cuidam eorum statore ac vindic-
 ci; ex quo itaque fonte etiam ethnicos veram notio-
 nem Dei ter optimi maximi haurire potuisse, debu-
 isse, affirmat PAULUS Rom. I. 19, 20.

Inde a quo fasciis suis evoluta expurgiscere inci-
 pit ratio humana, sensuum abripitur vi ad innumera,
 stupenda, & pulcherrima, quibus non tam cingitur,
 quam obruitur, naturæ phænomena contemplanda, scru-
 tanda, admiranda; cumque innato quodam, atque na-
 turis intelligentibus communi, simul ducatur sensu ni-
 fuque, effectus ad causas suas referendi fortissimo, e-
 as vero, per universas naturæ regiones divagata, con-
 stantes sufficientesque nec in se nec intra reliqui mun-
 di sensibilis atque finiti limites indagare valeat, hos
 audacter transgressa, in causa quadam omnium, quæ
 existunt eveniuntque prima, extra mundum collocata,
 quæ per se necessario est, adeoque a mundo diversa
de-

demum substat, cujus numini, spretis haud raro causis quibusvis secundis, & existentiam & imperium rerum omnium subicit; unde factum est, quod inde ab incunabulis suis ad perceptionem quandam fidemque Divinitatis amplectendam omnes omnium terrarum atque temporum gentes propensæ admodum fuerint, quamvis de cetero in hac notione uberius evolvenda & adornanda, pleræque, dolendum in modum hallucinatae, foedasque varias superstitiones pro vera atque genuinis rationis principiis superstructa, religione amplexatae sint, prout sæculi & populi cujusque tulere ingenium, opiniones, cœli aërisque temperies, mores, diversaque quibus assuevere vivendi & vitam sustentandi genera.

Orta hunc in modum tam in rudioribus quam cultioribus gentibus prima atque omnibus fere communi notione de Deo, rerum omnium ultima causa, creatore atque moderatore, facilior jam inde fuit ratiocinantis mentis progressio ad varias Numinis hujus detegendas affectiones atque proprietates, eximendo scil. ipsam omnibus finitæ naturæ limitibus, tribuendoque ei, totius nempe universi creatori & rectori, omnes perfectiones, quas modo mens humana capere sibi repræsentare valuit *h*). Oportebat itaque

B 2

que

h) Triplici hacce via, scil. *causalitatis, negationis & eminentiæ* nos ad cognitionem Dei pervenire posse, Scho-

que necessario ipsum cogitare *sapientissimum*, qui vastam hancce atque pulcherrimam innumerarum rerum atque animantium compagem scite adeo ad consummatissimæ harmoniæ regulas fingere, fictam adornare, ornataque nutu suo ad fines obtinendos perfectissimos dirigere intellexerit; *potentissimum* itidem, cui affatim virium hæc omnia efficiendi suppetierit, cujusque omnipotenti arbitrio necesse est res quævis humanæ obtemperent; *optimum* denique, qui naturis omnibus vita & præsertim ratione præditis paterna omnino cura indulgentiaque consuluit, ut ipsis, dum hic commorantur, non uno modo bene fit; ex quibus omnibus junctim sumtis ratio, usu & rerum continua attentaque consideratione exercitata, jam colligit, esse Numen hocce supremum a mundo diversum, fato quovis & fortuitis rerum humanarum conversionibus exemptum, cæli terræque supremum Dominum, dignum itaque quem timore, amore & summa admiratione prosequatur pendens ab ipso tot nominibus mortalium genus.

Deest vero adhuc in allata Dei notione, quamvis egregia, imo sublimi, atque ad rationis theoreticæ præcepta sapienter constructa, summum ejus, quo præsertim eminauit, & numquam non eminebit, comple-

laticos jam pridem docuisse & Philosophos & Theologos, notissimum est.

plementum, *Sanctitas* nimirum hujus Numinis atque *Iustitia* consummatissima, inviolabilis boni justique amor, quibus universo mundo morali, ejusque intelligentibus incolis, recti semper tenacissimus, imperat, non solum leges ipsis ferenda sanctissimas, æquisimas, sed & providendo ut his legibus sua immota & intemerata ubique constet auctoritas. Et cum ex principiis, quibus continetur regiturque mundus physicus s. visibilis, sensuum ope nobis familiaris, ordo hicce moralis minime derivari possit, neque ullus recti justique sensus in animo humano unquam ortus sit, nec oriri queat, vel accuratissima ad solas res extra nos positas adhibita attentione, sequitur, ex adyto mentis nostræ prima officiorum præcepta eruenda esse, quæ suamet vi, & si vel nulla illico virtutem manerent præmia, integerrimam absolutamque honesti reverentiam exposeunt, quibusvis sensuum illecebris cupiditatumque lenociniis superiorem. Hæc pia conscientie dictamina, quæ animo suo funditus evellere neque flagitiosissimus unquam valebit religionis contemtor libidinumque servus, & quæ hominem probum iis addictum supra omnem naturæ physicæ sphaeram, & factorum sive inconstantiam sive injuriam longe evehunt, recta simul via, nos ad summum eorum auctorem agnoscendum & reverendum ducunt, qui, sanctitatis suæ majestate æternum venerabilis, per ea divinitatis quandam imaginem in nobis expressit, in nobis quasi habitat, conscientieque

nostræ legem indidit omnibus legibus majorem, cujus summam sanctissimus Salvator optime his verbis exposuit: Ἔσεθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὡς περ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι, Matth. V. 48 i).

Ex his, quæ de genuina Dei notione constituenda breviter disputavimus, in unum collectis, facile jam efficitur, *Deum* nobis audire, qui ab universo rerum contingentium ambitu diversus, per se existit, omnium quæ extra ipsum exiunt creator, pater atque gubernator, adeoque idem summa, supra omnem nostrum conceptum, sapientia, omnipotentia, bonitate & sanctitate præditus, in quo itaque unitas cogitamus omnes perfectiones, quas, sive in rebus finitis indagatas & analogica ratione in ipsum translatas, sive abstrahendo in intellectu formatas, mens nostra unquam concipere & tenere valuit.

§. III.

i) Notum est recentiores Criticos Philosophos, spretis improbatisque omnibus rationis sic dictæ theoreticæ (*empiricis* ut loquuntur) conatibus, ex visibilis naturæ consideratione notionem evolvendi Summi Numinis, eam totam unice ex solis, quæ jam tradere conati sumus, practicis & moralibus principiis deducendam esse statuere. Qua ratione in hoc argumento tractando versentur, concione & ad popularem quoque captum accommodate exponunt L. H. JAKOB *Allgemeine Religion*, Th. I. Abschr. 1-11. 1797. & K. RECHLIN *Populäre Darstellung des Einflusses d. Kritischen Philosophie in die Haupt-ideen des bisshergigen Theologie*, p. 65 seqq. 1795, ut alios taceam.

§. III.

Existitne vero hic Deus etiã extra nostrum intellectum? Num firmis satis & indubiis argumentis probari potest, ortam esse & pendere ab ipso totam rerum naturam, universum quem novimus mundum & physicum & moralem, visibilem & invisibilem? Annon potius soli ignorantiaë, erroribus, & superstitionibus fortassis priscorum sæculorum hæc opinio tota quanta ortum debeat? cum teste CICERONE *nulla quidem sit tam barbara natio, nulla gens tam effrata, cui non infideat persuasio Deum esse? k)*

Sunt certe argumenta, quibus existentia Dei & in scholis & in populari institutione evincitur, ejus generis, ut persuasionem ex omni parte absolutam atque omnibus dubiis superiorem, qualem in Geometricis assequi solemus, minime pariant; nihilo tamen minus in veritate doctrinæ hujus asferenda & stabilienda id habent ponderis, ut tuta omnino fide, piaque mentis pace eam potius amplecti quam respicere, eam potius in sanctissima religionis & virtutis sacraria invehere, quam e mundo & civitate ejicere conveniat, oporteat. Vix præterea, ac ne vix quidem, subtiliori illo atque abstruso mathematico demonstrandi genere, si vel & in hoc loco exponen-

k) De Natura Deorum, C. II. dum.

ponendo atque tuendo valeret, multitudinis assequeremur assensum & popularem approbationem, multo minus religiosam illam fidem & moralem Summi Numinis reverentiam, quæ voluntatem emendat, intimaque animi præcordia afficit, movet, demulcet, & ad virtutes quasvis & præclare facta homines fortissime incitat 1). Verissima enim manent, quæ post HABACUCUM, quamvis alio sensu asserit PAULUS: Δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται, Rom. I. 17. & in eandem mentem alibi: Ἐπίστευσε Ἀβραάμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσατο αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, Rom. IV. 3.

Lubet itaque jam paucis, pro instituti ratione, præcipua recensere argumenta, quibus & prisca & recentiores Philosophi doctrinam maximi momenti de existentia Dei fulcire & contra Atheorum, Scepticorumque juncta veritatem ejus subvertendi molimina munire conati sunt, quo sic constet, quid ex his omnibus inter se collatis & æstimatis firmamenti fidei nostræ, religioni & morum disciplinæ accedat?

Primum inter hæc occupat locum *Ontologicum* illud, CARTESIO inprimis asseclisque olim probatissimum, ideoque & *Cartesianum* appellatum, ab ipsa entis perfectissimi idea desumptum, cujus hæc in Philosopho-

1) Cfr. J. C. DÖDERLEIN *Christliche Religions Unterricht*, IV Th. 1789. pag. 73. seqq.